

TANDORI DEZSŐ

„A”

ESSZÉVERS JÁNOSSY LAJOSNAK

(MERT AZ ESEDÉKES ECET-HAMU-KRITIKÁT, MEGINDULTAN, NEM ÍRHATOM)

Csak a címről: hogy Németh Gábor azt a megindítón pontos tanulmányt írta, pontos voltam én is, egy „a” hiányzik a szóból, s hiába, hogy nekem az apa-élmény lényegessége hiányzik, van madár-medve-feleség-ország-szakmaélményem, az apák meghalnak, a madarak meghalnak, a medvék ebek harmincadjára kerülnek, életünk társaival megannyi bukaton, bukáson át is valami jó, sokaknak főleg rossz szolidaritás, elejiség-elemiség marad, az apák azonban kit-kit felkapnak a Balaton-parton fölényeskedve, jó, velem is tett így apám más módon, valahogy nyolc-tíz éves koromtól azonban a „megértés” vágya volt bennem – a nem taglalható, mert teljesen normális, érdektelen vágyon túl; a szépségről nálam nem volt szó, egy idő múlva a küllem, a társalgás, az összetartozás-e-világban nem is érdekelt, elmúlt –, az, hogy íróként is ÉRTSENEK, ne szeressenek, ne azonosuljanak velem, értsenek meg, kész, ez volt, ez megmentett az apaélménytől, mert apám lassan – döbbenet, mi? – tömérdék kölcsönös sértődés után – még meg is értett, és 75–80 éves lehetett, mikor azt mondta, jobban is jártál, hogy elkülönültél, kiváltál – apám még kiválónak is tartott engem, meghatottan mondom –, mint ha örökké veszekednél és kibékülősdiznél a branccsal. Apám, a mindenkori közhivatalnok, az elvetélt író, vagy mi, de ez nem családtörténet. Tehát kinagyítva látni azt, ami az én történetem nem, ami mégis közös történet a szünni nem akaró egyik évtized révén (Németh Gábor szava), bár nekem részben egészen más volt ez, korszakaim határai egyebütt nyílnak egymásba, lassan mos össze minket csak a mai kor (de azt aztán nagyon, nem?) – Annyi minden lenne sorolható. Nekem már egy öregember (70 felé) tapasztalatai adódnak, de hát Mészöly Miklós, Ottlik is mennyi bajban lapátolt, feküdt, harcolt, magányoskodott, társaskodott 65-ön túl, ha jól mondom. Isiász, prosztata, köszvény, podagra, prebusztula, muklela (ez afrobetegség, engem elkerült), ujjak zsibbadása, csukló tönkremenetele, harangok nándorbamenetele, bokagyengeség, három helyen összezúzott jobb kar (a zsibbadások: a bal kéz), most a jobb láb használhatatlanná silányodása... rengeteget írtam erről, nem lehet megírni. Visszaszatolni lehet, a silány szakmai eszközlések maradnak, aha, megértés, mondtam, ki a francal és minek akarnám végtagjaim dolgát megértetni. A Peponen használatának rejtélyei... a fájdalommulasztó antibiotikumok veszélyei... a kenőcsök, ahogy nem használnak... még tíz tétel. Ahogy Kazinczy – Kosztolányi szerint, tered, jóm, J. L. – összetévesztette az életet az irodalommal, verza, én is a függetlenséget az egészségügy (orvos) megúsásával, azt, hogy sehova nem akarok már menni (ugyan! néha azért...), és amikor „a lábammal” tényleg nem tudok kimozdulni a lakásból (azért majd hamar ki kell, mint a kikelletett!),

érezem, mennyire bonyolult a halogatás, a postán kérés... ezeknek mind volt egy bizonyos egyensúlya, melyekhez fogazatom épsége ugyanoly fogózó, mint a lábam, lábáláshoz.

Apámmal egész normálisan indult, majd több fázisban is förtelmessé vált történetem végül közöny-és-jószándék lett. Gondolkoztam-e sokat apámon? Ha nem dühített épp? Másokon többet; most ezen: az aparegényekkel a megértés kérdése ott van, mint egy marék porban az akármí, megmutatom ujjaim pergetőképességét. Ami tényleg vagyok, ami megértendő, túl van az apákon, az apákon túli hozná, hogy lássatok engem, ahogy kilépek a lóter kapuján, benézek ittasan a pubba, lebotorkálok la lépcsőn, józanul elvágódom a jégen, nem megyek orvoshoz, hiába halt meg a B. Feri a lábával, én a csuklóig lefeketült kezemmel nem megyek orvoshoz és lássunk csodát, nem haltam bele, a jobb vállam össze-tört emlékhelye az egyetlen kellékhelyem, mely időjárásra nem fáj, csak

hirtelen

bejön

az az érzés,

és innen megy el az „értsetek meg” vágya, már az se marad, a halál előszobájában élek, mint másutt írtam, és nem morc, nem értetlen a feleség, a jóakaró ismerős, mikor mégis orvost emleget, és én hiába mondom a halál előszobáját, baszomra veszik, ily bemondásra, mit tudják, és a kopottas fogorvosi folyóiratok közt emez előszobában, hol bent már virtuális csontkoponyám van, nem keményebb, mint mai felyem, csigolyasorom (bocs, fejem, csak a csigolyasor elipszilonja ment bele, nyomda, marad), mit is akartam mondani (rég stíluseszköz, ma nem használjuk).

Bizony, mint könyvedbe beírtad, régi-régi ez a mi barátságunk! Rájöttem, jó J. L.-em (40+), pár hónapja (68+) jöttem rá, nem az van, hogy „amíg nem kapok bélcsavarodást”, nem az, hogy „a kurva Peponen nem enged pisálni, de a pissingert hagyja, most mit higgyek, hátha egyszer magam alá pisálok éjjel mégis, vagy rohangáljak ki?” – nem az van, hogy combnyaktörést, én...? De az van már, hogy mint egy öregember, egy vénülő valami duplán veszem a villamoslépcsőket, kifordulva szálllok le, és az sincs, hogy irodalmi elemém mindenben úgy működne, ahogy rég, sok minden megy, kábé, még pár dolgommal (légzésemmel már nem) megy minden, „mint rég”, rájöttem, nem az van, hogy „egyelőre működik szervezetem”, hanem hogy BÁRMELY PILLANATBAN leállhat ez meg amaz része. És fájront, nincs kulcsa, sikta, mely köb. Az van, hogy körülnézek itt 37-szempon-tú szobáimban (2 db + a hall), a fürdőszobából már kilakoltat az újmódi kényszervízmelegítő és csaptelepe (nem az én világom, ah, én ősi autógejzirem!), 37-szempon-tú szobámban pl. most a szempon-tokat is sírva nézem szinte, 250 medvémet, madárkám, még az egy szem sántika veréb a legkisebb gond, de a könyvek (nem olvasásra! csak színeik, rendtelenségük, a várostérképek – rég nem utazom –, a képeslapok, egy régi madárkám örömeire kitérőzködve, a szőnyeg gyűrődései, gépi szőnyeg, a polcokra (semmi stílbútor) kiragasztott emlékeztető cédulák, műveim és kézírataim csaknem tucatnyi köbmétere, mind szent inka kő, szigeti csuda, hozzá nem nyúlnék egyikhez sem, inkább toldozom őket, ez mind itt marad, a három veréb fotója egy svájci újságból, legkedvesebb rajzaim, hogy lássam őket mindig, nem teszünk rájuk semmit – Hérakleitosz etalonja, a vízi város, egy ló –, a fotelom, melyben 40 év melójával elültem a seggem, talán innen a ballábbaj, a menthetetlen

kopás, max. gyógyszert rá, azt hagyok, majd, ha ... itt a tömérdek papír, borítékok, címek, mind lapátra kerül. A 2000-esek első évtizede a maga kíméletlenségét hozza a 70-esek, a 40-esek, a 10-esek után és helyett. Itt (hol?) marad rengeteg lóélményem, London-élményem, magam-élményem, leírhatatlan, 30-szor eliotversi városélmény, közben se több, se kevesebb, mint másé. Hová lesznek, hová vesznek... elmaradnak az ily stíluseszközök, a megértés sem kritérium már. Naponta ugyanannyi élményt, „infót” dolgozok fel, 10 000-et, nem, nem, más is ugyanennyit, csak másképp dolgozza fel, izom lesz belőle, pénz, kefélés, berúgás, előrejutás a karrierlétrán, változatosság, nyomorúság, kiforgatottság, minden lesz, minden 10 000-rel van. Csak nekem pont ezzel a tízezerrel, nem is: 10 000 magánnyal. A halál előszobájából nincs visszaút, se be nem eresztenek semmi rendelőbe, sem elrendelve, sem jóelőre (tudva) ott nincs semmi, van minimum az, hogy már ezt se újra, hiába működik hozzá szerv, nem, hogy már Rilkét se, senkit nem ford., legföljebb bulvár regénykéket. És így tovább. Begyűjteni, de már azzal a tudattal, hogy minek? hát csak annak, amit lehet, de rajzaim inkább legyenek itthon körülöttem, a kártyabajnokság legyen izgalmas, mutassanak több nagy lóversenyt a hülye adók, igen, emlékszem ezekre a ma már vízmárcon átlátszó legvalóbbá vált emlékekre, itt kezdhethném, 10 000 oldal, és akkor valami majd oly durván – érzem még? számít? – v. simán old el.

„B”

ELMONDANI A „NEM MONDÓDIK EL”-T
(CÍM SINCS)

Mindenki, minden műfaj, minden sikerülés, kudarc (ha nem maian, pénzben mérik) a helyén van. A megértés érdekelt, erőszakost. Most a belátás (másik erőszak) ideje jött el: modulálódott a nemesnagyi elmondhatatlan. A nemesnagyi szerint a nehezen mondhatót kellett volna mondani. Most az elmondhatót, de úgy, hogy nem mondódik el végül se, mondjuk. Mondjuk ezt mondjuk – ilyen nyegleségek ideje is lejárt.

Mióta a halál előszobájában tudom magam (s nem új frontért, fogilag, de protézisért, tolószékért se, már ne), ez is valami hálószoza. (Hagyjuk a tetszetős felfogást!) Nappali. Éjjeli. Megnézném a Nyaralók és az Ivanov rendezőjének feldolgozásában a Ványa bácsit vagy az Éjjeli menedékhely-t. Egy-egy halál hogyan oldódik harsánypasztellbe, miképp nem lesz körvonala a „tragikus” alaknak, hogy összevisszázzák még a félbehagyásokat is. (Két német előadás volt, forrás: ZDF Theaterkanal, lehet érdeklődni ott, 2006-ban mentek.) A halál előszobájában... de ezt Szép Ernő jobban megírta. Nincs válasz, mondja ő, csak a halál a válasz. A költőt, a gondolkodót mint birkát elnyomják a sűrű nyájban. Valaha az értsetek meg! vágya volt vágyam, ma örülök, amíg majdnem örjítő gyomorpanaszok, kieső lábak, leszakadó kezek nem gátolják, hogy egyáltalán írjak.

Mert ha csak ennyit mondanék: már tudom, bármikor jöhet bármi. A mentők télikabátban visznek ki „mégis” a szűk lakásból a szűk ajtókon, ahogy nem hagytam a sorsnak ezt (sors!), a zúzott-láb-másfél-nap-seggem-alatt-bilizett-napja alatt és után (felkeltem s „jártam”), és ahogy s ahogy. De eljön, amikor visznek. Nincs tiltakozás. Mind ez el fog jönni, vagy hirtelen, békésen, békétlen itthon fogok meghalni, és itt kell hagynom mindenem és mindenkim. Megy szét ez a szakkerment, melyet – nem is tudtam! – leglényegesebbemül összehordtam, írtam az imént, és hiába, hogy a 270 oldalnyi lófogadási szakkönyv az emberi rezzenések mandulavirágig, finom döntéscsipkézetig, nyers ráhajításokig terjedő tárházát tartalmazza a jéghegy aljaként, tömegben, hiába, hogy medvéim kártyabajnokságvilágából még aki velem játssza ezt, ő is csak a lényeket tudja, és nem egészen a lényeg a lényeg, hiába, a való valóm a tizenkét köbméter papír, a majdnem ennyi meg ennyi ezer könyv, tiszteletpéldány, ló- és múzeumi újság, a fotók tömege, a lélegzetek kiszellőztetése, a szemkenőccsel kent fogíny, nem csupán a tárgyak a tárgyak, a tárgyak világa alig jobb a szórakoztató fogorvosi lapok – előszobás – riportjainál Bedminton Nasztyival vagy Frantzen Verikával, naná, mi van a Bedmintonnal, a Verivel, olvassuk, de a francba, ráköpjük a lenyelni nem óhajtott töpipogácsát.

Jó, persze, Rilke körül forgott (mi a helyesírása a szónak?), Kafka ebbe pusztult, más pistult, Goethe komplexitolt. Semelyikünk nem akarhat igazán tudni a másikáról. Mit, ott vagyok a Hayde Park, a Park Lane irodáinak közelén, egy nagy, viharban letört ágon hintázok, közben a lóújságot nézem, nem jut eszembe, hogy pl. Ascotban (ősz volt!) a Frankie Dettorit csak úgy kombinálva megtegyem, három futamra így-úgy, ah, akkor nyerte egy du. ő mind a hét futamot. Nem, én az ősz szívom magamba, jó, de mi a túrónak mentem ezért Angliába? Az ősz úgylát fakuló élménye halottaim Tabánjában bonyolult képletű versekkel elmúlik, szétszáll, Londonban T. Eavest, Vally Borgát, Tremilendót, Pat Edderyt, Ascotot, Lingfieldet kell fogadni, nem a Nagycsarnok képzeteivel üldögelni, aztán egy szar ágyban aludni itteni fekhelyed helyett, ah... itteni fekhelyemet is őrjítően rövid időn belül itt kell hagynom.

Persze, érdekemberségnek (vagy a megélhetési kényszerképzet szent hülyeségének) hathat, hogy bár senkivel nem akarok érintkezni, mégis műveleteket végzek művekkel és művek küldözésével mindenhova is, és szavakkal játszom. Érdekemberség: szolgálom magamat és az istenséget. De ki nem érdekember! A hadvezér is, ki nem hagyja két hú apródját, akik aztán úgylát szultáni kézre kerülnek. De a könyvek, folyóiratok megmaradnak a könyvtárakban, és ezer szempont közt én is egy.

Leszek. Szép kilátások. Az elmondhatatlan elmondásával azonban valahova még élve elérkeztem. Sőhajtok itt nagyot.

Nem volt érdekem ez. Hogy mint apám, balkáni katonaként, I. vil. h., kiűszott a montenegrói tengerbe, aztán, hogy kinyitotta szemét – háton kezdett lebegni –, láthatta, csupa tehénszar úszik körülte, a part felől fúj a szél, ott itatták a csordát. Így lettem az életemmel én, ezt pár hónapja érzem, ez a halál előszobája, minden percet ki kellene használnom, nem menni tényleg sehova, madárkám mellett ülni, bár ez is őrjítő, ha valakit ennyire szeretsz, aztán egész nap nézed, mit művel, elborzadsz: „Szegény...”, holott neki ez a három deka verébhez illő élete, egy sántácska madár megléte, roppant érdekes a kalitka, vagy ha nem, állati módon tud, adottságból, unatkozni. Nem jut eszébe, hogy Ascot, Dettori, játszani kellett volna ezt-azt a zsokét, nem gondolja, hogy mindegy. Fűvet dobálsz

be neki, legyen változatosabb a foglalatossága, kinyitod neki – hang megy át szobájába – a tévét, bár te a mai napok úgynevezett közlésvilágát, sláger etc. nem bírod, és határozott ellenvéleményed van a közönségpénzkiszedés szankcionált, sőt, érthetően természetesnek tartott mikéntjeiről, édeskés hangú osztrák etc. bemondók és bemondónők báljáról. Peregjen.

De, mondod, a besütő napban, a remegő porban – maroknyi –, mondod, az el nem mondható elmondása a maximum, legjobb foglalatosság még mindig a versírás, az elmélkedő dolgozatokból is kiúszol, és azt hiszed, ott hagytad a parton a csordát. Egy csordát hagytad ott! De már ezek a viccek is: porfény.

